

SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR ÎN TEOLOGIA APUSEANĂ*

Prof. dr. Marcus Plested

Înainte de a vorbi de influența pe care Sfântul Ioan Gură de Aur a avut-o asupra Occidentului creștin, trebuie să avem în vedere că pentru acesta, Răsăritul și Apusul făceau parte din Biserica nedespărțită.¹ Deși nu a fost niciodată în Apus, marea dragoste pe care i-a purtat-o Sfântului Apostol Pavel l-a făcut să-și dorească să ajungă la Roma, la mormântul Apostolului, și să sărute rămășițele pământești ale acestuia. Într-un celebru pasaj din *Omiiliile la romani*, Sfântul Ioan Gură de Aur arată o prețuire deosebită pentru Roma, pentru măreția, vechimea, frumusețea, puterea, prosperitatea și vitejia acestui oraș. „Dar, spune el, lăsând la o parte toate celelalte, eu de aceea o fericesc, pentru că și trăind el le-a scris și-i iubea atât de mult pe romani, și fiind printre dâșii, le vorbea și-i încuraja, și chiar viața acolo și-a sfârșit-o! De aceea și este renumită acea cetate, mai cu seamă pentru acest fapt decât pentru celelalte. După cum trupul are doi ochi, tot așa Roma are ca și doi ochi ce strălucesc: trupurile acestor sfinți [Petru și Pavel]. Nu este atât de strălucit cerul, când soarele își revarsă razele sale, pe cât de strălucită este cetatea romanilor, care revarsă din ea lumina cea nestinsă a acestor două făclii și o trimite să strălumineze până la marginile lumii.”²

* Textul de față (*The Influence of St. John Chrysostom in the West*) a fost susținut de dr. Marcus Plested, profesor la The Institute for Orthodox Christian Studies (Cambridge), în cadrul Simpozionului organizat de Patriarhia Ecumenică cu prilejul comemorării a 1.600 de ani de la mutarea la Domnul a Sf. Ioan Gură de Aur, Constantinopol, 13-18 septembrie 2007 (traducerea din limba engleză s-a făcut de prep. drd. Iulian Damian).

1. Pentru început, trebuie să menționez indispensabila lucrare a lui Chrysostomus Baur, *Saint Jean Chrysostome et ses oeuvres dans l'histoire littéraire*, Louvain / Paris, 1907. Datorez acestei lucrări mare parte din informațiile pentru secțiunea dedicată Occidentului medieval.

2. *Omiiliile la romani* 32, 2-4. (Cf. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiiliile la Epistola către romani*

De asemenea, Sfântul Ioan a cerut ajutorul Romei în momentele grele prin care a trecut ca patriarh al Constantinopolului, iar Roma nu a ezitat să i-l ofere. Între Paștele și Cincizecimea anului 404, Sfântul Ioan îi scrie papei Inocențiu, cerându-i sprijinul, sprijin venit însă prea târziu pentru a mai putea fi evitat exilul. Cu toate acestea, nu există niciun indiciu care să sugereze că Sfântul Ioan Gură de Aur s-ar fi aflat sub jurisdicția papei, lucru demonstrat de faptul că în aceiași termeni a scris și altor episcopi din Apus, precum Cromațiu de Aquileia și Venerius de Milan. Apusul - inclusiv împăratul Honorius - i-au oferit sprijin, însă acest sprijin a ajutat doar la reabilitarea postumă a sfântului.

Într-adevăr, este frapant faptul că personalitatea și autoritatea Sfântului Ioan Gură de Aur au fost mai întâi recunoscute și proclamate în Apus. Tot aici a fost recunoscut ca o autoritate în teologie și este menționat pentru întâia dată cu cognomenul oficial de „Hrisostomul“ sau „Gură de Aur“, de către scriitorii latini. Dar să ne întoarcem la influența pe care Sfântul Ioan Gură de Aur a avut-o asupra Occidentului creștin.

Încă din 392, cu câțiva ani înainte de alegerea Sfântului Ioan în scaunul de Constantinopol, Fericitul Ieronim îl menționează în *De viris illustribus* imediat după Sfântul Grigorie de Nyssa: „Ioan, preot în Biserica din Antiohia, urmaș al lui Eusebiu de Emesa și al lui Diodor, se spune că ar fi scris numeroase cărți, dar dintre acestea, eu nu am citit decât Περὶ ἰερῶσιν, νης (*Despre preoție*).³ Faptul că Fericitul Ieronim menționează titlul în limba greacă sugerează că a citit lucrarea în original, ceea ce, de altfel, nu reprezenta nicio dificultate pentru un lingvist desăvârșit. În 404, chiar în anul în care Sfântul Ioan Gură de Aur era exilat, Ieronim apela la lucrări ale sale pentru a-și susține poziția în polemica cu Fericitul Augustin privind textul de la Galateni 2, 11 („Iar când Chefa a venit în Antiohia, pe față i-am stat împotrivă“). Ieronim susținea că nici Pavel și nici Petru nu au păcătuit aici, spre deosebire de Fericitul Augustin care considera că Pavel îi reproșa în mod justificat lui Petru fidelitatea sa față de Lege. Pentru a demonstra o diplomatică și deliberată disimulare din partea lui Petru, Fericitul Ieronim apelează mai întâi la Origen (pentru care, la acel moment, avea o considerație deosebită). Apoi continuă: „Ce să mai spun despre Ioan, care a condus pentru mult timp Biserica din Constantinopol și a deținut rangul de patriarh,

a Sf. Apostol Pavel, trad. de P.S. Teodosie Atanasiu, Ed. Christiana, București, 2005, p. 554).

care a scris o carte întregă despre acest paragraf și care a urmat părerea lui Origen și pe a vechilor exegeți? De aceea, dacă mă condamnă cineva că sunt în greșală, vă rog să-mi permiteți să greșesc împreună cu astfel de bărbați.”⁴

În această perioadă au început să apară traduceri în limba latină ale lucrărilor Sfântului Ioan Gură de Aur. Primele traduceri au fost realizate în Italia, între 415 și 419, de diaconul pelagian Anianus din Celeda. Acesta a tradus șapte din omiliile la Epistolele pauline, diferite alte omilii, printre care și *Cateheza către neofiți*, și primele 25 de omilii la Matei. Pelagienii au invocat imediat susținerea Sfântului Ioan Gură de Aur pentru propriile lor opinii despre har, păcat și libertate. Astfel încât, de la primele mențiuni, îl găsim pe Sfântul Ioan folosit pentru argumentarea unei opinii teologice și ecleziologice separate. Această manieră de a folosi lucrările sale se va mai repeta, după cum vom arăta în continuarea studiului nostru.

În 415, însuși Pelagiu îl citează pe Sfântul Ioan Gură de Aur împotriva Fericitului Augustin, sugerând că Sfântul Ioan susținea că libertatea voinței este o armă suficientă împotriva păcatului. Fericitul Augustin nu s-a arătat convins că citarea din Sfântul Ioan Gură de Aur ar fi susținut o asemenea poziție.⁵ În 418, Fericitul Augustin a considerat necesar să-l declare pe Sfântul Ioan Gură de Aur nu doar o autoritate teologică care nu susține doctrina

3. PL 23, 754.

4. Augustin, *Epistola 75* (CSEL 34, 2, 280). Probabil, Ieronim se referă la *Comentariul la Galateni* al Sf. Ioan Gură de Aur, capitolul al doilea. Ieronim continuă să citeze din Scriptură: „Ca nu cumva să pară că îmi susțin răspunsul la argumentarea ta numai pe mărturia care îmi sunt favorabile și că mă folosesc de numele bărbaților străluciți ca mijloace de a ocoli adevărul, fără să îndrăznesc să-ți stau împotriva cu argumente, voi aduce câteva exemple din Scriptură [...]”. În acord cu afirmația lui Ieronim că greșala poate fi diminuată de asocierea cu nume ilustre, care nu pot greși, trebuie amintită remarca lui Vincențiu de Lerin: „Mai degrabă să greșești cu Origen, decât să ai dreptate cu alții”. Ironia este că „alții”, cu siguranță, îl includeau și pe Ieronim care, în ultimii ani ai vieții, s-a întors împotriva lui Origen.

5. *De natura et gratia* 76 (PL 44, 285): „Îl menționează apoi pe Ioan, episcopul Constantinopolului, ca zicând că «păcatul nu este o substanță, ci o faptă rea». Cine tăgăduiește aceasta? «Și pentru că nu este din fire, atunci a fost dată legea împotriva sa și pentru că vine de la libertatea voinței noastre». De asemenea, cine tăgăduiește aceasta? Oricum, problema de față privește natura noastră umană în starea sa coruptă; o altă chestiune privește harul lui Dumnezeu, prin care natura noastră este vindecată de marele Medic, Hristos, de a cărui vindecare nu ar avea nevoie dacă nu ar fi nevătămată. Și susține în continuare autorul tău că [omul n.tr.] are capacitatea să nu păcătuiască, ca și cum ar fi sănătos sau ca și cum

pelagiană, ci care chiar o respinge categoric. Augustin se exprimă foarte clar în acest sens în atacul aprig la adresa polemistului pelagian Iulian din Eclanum. Până la acest moment, Augustin citise toate lucrările Sfântului Ioan Hrisostom pe care le-a putut găsi și chiar câteva neautentice, care circulau sub numele acestuia, fapt care, de altfel, demonstrează puterea și autoritatea pe care le avea numele sfântului în Apus, la acea vreme. Fericitul Augustin a corectat greșelile de traducere ale adversarilor săi și a adus alte citate din lucrările Sfântului Ioan ca argumente împotriva pelagienilor. De asemenea, demontează în detaliu afirmația lui Iulian că Sfântul Ioan s-ar fi opus botezului copiilor: „Să nu spună nimeni un asemenea lucru despre un bărbat atât de mare!“ Dimpotrivă, Sfântul Ioan Gură de Aur este menționat alături de alți sfinți care au propovăduit botezul copiilor: Inocențiu, Ciprian, Vasile, Ilarie, Ambrozie. Pe aceștia Augustin îi ia ca martori împotriva lui Iulian „sau“, spune el, „mai curând ca judecători“. După ce reproduce numeroase citate din Sfântul Ioan Gură de Aur, încheie exclamând: „Vezi, așadar, cărui bărbat, cărui mare apărător al credinței creștine și al acestei învățături universale [despre botezul copiilor] ai îndrăznit a-i atribui învățătura ta!“⁶

Sfântul Ioan Casian, care nu a fost străin de controversa pelagiană, a fost cu siguranță unul din principalii ambasadori ai Sfântului Ioan Gură de Aur în Occident. După cunoscuta sa ședere în deșertul egiptean, Sfântul Ioan Casian împreună cu însoțitorul și prietenul său, Gherman, i s-au alăturat Sfântului Ioan Gură de Aur în Constantinopol. Acești călugări latini au primit de la Sfântul Ioan sarcina foarte importantă de a avea grijă de vistieria catedralei din Constantinopol, sarcină pe care au îndeplinit-o cu pricepere și onestitate. Casian a fost hirotonit diacon de către Sfântul Ioan Gură de Aur și, imediat după exilarea acestuia, a plecat împreună cu Gherman la Roma pentru a-i pleda cauza.⁷ Sfântul Ioan Casian a păstrat vie memoria și autoritatea Sfântului Ioan Gură de Aur în scrierile sale împotriva lui Nestorie, următorul antiohian care a ocupat scaunul de Constantinopol. În lucrarea *Despre Întruparea Domnului*, scrisă imediat după Sinodul de la Efes, Ioan Casian îi cere lui Nestorie să ia seama la ceea ce Ioan a scris despre Hristos, Ioan care este „podoabă a preoțimii din Constantinopol, a cărui sfințenie,

libertatea sau voința sa i-ar fi suficiente.“ Baur remarcă laconic că Augustin trebuie să fi fost „sans doute un peu étonné d’un tel adversaire, qu’il ne connaît pas encore très bien“.

6. *Contra Iulianum opus imperfectum*, 1, 1, 6 (PL 44, 654-665). Baur afirmă: „Jamais

fără vreo furtună a prigoanei păgâne, a ajuns la meritele muceniciei“. De asemenea, îi amintește lui Nestorie că datorează alegerea sa dragostei pe care poporul din Constantinopol continuă să o parte Sfântului Ioan, popor pe care îl și îndeamnă să-l urmeze pe: „Acel Ioan care prin asemănare cu Ioan Evanghelistul, discipolul lui Iisus, a dormit întotdeauna la pieptul și în dragostea Domnului. De el, vă spun, aduceți-vă aminte, pe el urmați-l, la puritatea lui, la credința lui, la învățătura și sfințenia lui gândiți-vă. Aduceți-vă aminte întotdeauna de învățătorul și educatorul vostru, la sânul și îmbrățișarea căruia, ca să zic așa, ați crescut, care a fost învățătorul comun al meu și al vostru, căruia îi suntem discipoli și așezământ. Citiți-i scrierile, păstrați-i învățăturile, îmbrățișați-i credința și meritele. Deși mare și greu lucru se cere în a îndeplini aceasta, este totuși frumos și chiar sublim a-l urma, fiindcă nu numai însușirea celor mai înalte calități ale lui, dar chiar și imitația lor este vrednică de laudă. El, așadar, să vă fie întotdeauna în gând și ca înaintea ochilor lor el să trăiască în sufletele și în cugetele voastre.“⁸

Poate că cel mai important lucru care trebuie menționat în legătură cu toate acestea este că nu au avut corespondent în Răsărit. Sfântul Ioan Gură de Aur a fost recunoscut ca autoritate în teologie în Apus cu mult timp înainte ca acest lucru să se întâmple în Răsărit. În Răsăritul grecesc, fără îndoială că din motive politice, la acea vreme nu a existat același interes pentru Sfântul Ioan. De asemenea, este foarte important faptul că scriitorii latini au menționat pentru prima dată cognomenul oficial de „Gură de Aur“. Acesta a fost, bineînțeles, unul din multele nume date lui Ioan, ca și altor mari oratori, dar Facundus de Hermiane (nordul Africii) îl folosește ca un titlu oficial. Scriind în Constantinopol cu puțin timp înainte de Sinodul Ecumenic din 553, vorbește de „*illud os aureum Constantinopolitani Joannis*“ („*os aureum*“ fiind „gură de aur“).⁹ La scurt timp după, papa Virgiliu, scriind de asemenea în Constantinopol, vorbește de „Ioan, episcop al Constantinopolului, pe care ei îl numesc Hrisostom“¹⁰. În jurul anului 563, cognomenul de „Gură de Aur“ este folosit și de Casiodor, un înalt oficial al lui Teodoric, în Italia cucerită de goți. Casiodor, care a petrecut 20 de ani

homage plus éclatant ne fut rendu à un grand homme par un meilleur panégyriste“.

7. Palladius, *Dialogus de vita sancti Iohannis Chrysostomi*, 3.

8. *De incarnatione Domini contra Nestorium*, 7, 30-31. (cf. Sf. Ioan Casian, *Despre întruparea Domnului*, în idem, *Scrieri alese*, trad. de prof. V. Cojocaru, N. Chițescu, PSB 57, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1990, p. 880, 882. n.tr.).

la Constantinopol, a depus mari eforturi în încercarea de a ține unite cele două lumi - greacă și latină - care deveneau din ce în ce mai divergente. Expresie a acestui efort al său este coordonarea traducerii câtorva lucrări ale Sfântului Ioan Gură de Aur. Ceva mai târziu (cca 615), Isidor de Sevilla se referă la „Sfântul Ioan de Constantinopol, supranumit Hrisostom“. Se pare că latinii le-au luat-o înaintea grecilor în a face din cognomenul „Gură de Aur“ apelativul oficial al Sf. Ioan.

În vremurile dificile ale așa-numitului Ev Mediu Întunecat, din motive lesne de înțeles, referințele la Sfântul Ioan Gură de Aur se reduc simțitor. Nu se mai înregistrează alte traduceri între cele coordonate de Casiodor și C12. Lupta acerbă pentru moștenirea hrisostomică din perioada controverSELor pelagiene nu are urmări evidente. Cu toate acestea, Sf. Ioan nu a fost uitat. Au continuat să fie păstrate și copiate manuscrise în mănăstiri, lucru confirmat de cercetarea lui Baur, care a găsit în bibliotecile mănăstirilor medievale 485 de manuscrise (C7-C15) cu texte din Sfântul Ioan Gură de Aur, mai multe decât ale oricărui alt Sfânt Părinte grec. Marele teolog anglo-saxon Alcuin de York († 804) a scris *Comentariu la evrei* bazându-se aproape în întregime pe comentariul Sfântului Ioan Gură de Aur.¹¹ Hincmar de Reims († 882), în tratatul său *De Praedestinatione* (857-858), îl citează frecvent pe Sfântul Ioan în ceea ce privește voința liberă.¹² Rathier de Verona († 947), la rândul său, se inspiră din învățăturile Sfântul Ioan Hrisostom privind bogăția și sărăcia.

Se poate constata că interesul pentru opera Sfântului Ioan Gură de Aur a reînviat în perioada carolingiană. Această reînviere este reflectată de traduceri ale lui Burgundio din Pisa. O persoană foarte educată, în 1136 acesta l-a însoțit pe Anselm de Havelberg la Constantinopol și a luat parte la dialogul celebru dintre Anselm și Niceta de Nicomidia. Un cronicar al timpului ne spune că Burgundio a tradus numeroase scrieri ale Sfântului Ioan Gură de Aur și că a adus cu el la al III-lea Conciliu Lateran (1179) traduceri din comentariile hrisostomice la Ioan. În același timp, Burgundio, la rândul său, declara că a tradus o parte din *Comentariile la Geneză*.¹³ Cu siguranță, aceste traduceri erau foarte răspândite și au constituit baza pentru numeroase manuscrise medievale latine.

9. *Pro defensione trium capitulorum* 1, 4, 2 (PL 67, 615).

10. *Constitutum de tribus capitulis* 60, 217 (CSEL 35, 291).

11. PL 100, 1031-1084.

Toma d'Aquino îl citează frecvent pe Sfântul Ioan Gură de Aur, mai ales, și cum, de altfel, era de așteptat, în *Catena Aurea*, colecția sa de comentarii patristice la Evangheliile. Se spune chiar că Toma ar fi declarat că pentru el este mai valoros *Comentariul la Matei* al Sf. Ioan (în traducerea lui Burgundio) decât întregul Paris. Din rândul franciscanilor, Bonaventura nu rămâne mai prejos decât Toma d'Aquino în ceea ce privește considerația pentru Sfântul Ioan Gură de Aur, căci, după cum arată Baur, îl citează de 326 de ori în lucrările sale.

La jumătatea Evului Mediu, în lumea latină, Sfântul Ioan Gură de Aur era deja recunoscut ca o înaltă autoritate, mai curând ca exeget și călăuză în dreapta-credință, decât ca predicator exemplar. Cunoașterea sa s-a aprofundat odată cu influxul de cărturari greci către Apus, după căderea Constantinopolului în 1453, mulți dintre aceștia realizând ei înșiși sau îndemnând la noi traduceri. În această situație, a fost inevitabilă disputarea moștenirii hrisostomice între reformatori și Biserica Romano-Catolică.

Reformatorii protestanți nu au rămas mai prejos în admirația pentru Sf. Ioan Gură de Aur, percepuându-l însă într-un mod diferit - nu în contextul tradiției Bisericii, ci ca argument pentru propriile lor interpretări și ca îndreptar pentru citirea corectă a Scripturii. Cu siguranță, Martin Luther l-a apreciat foarte mult pe Sfântul Ioan Gură de Aur și îl citează în numeroase rânduri. Însă, întotdeauna se dă impresia că Sfântului Ioan i se cere să fie de acord cu Luther, nu *viceversa*. Luther a fost fără îndoială prompt în a-l corecta când a crezut că este necesar - de pildă, când a considerat că Sfântul Ioan Gură de Aur nu l-a înțeles în mod corect pe Sf. Ap. Pavel. În chestiunea mai generală a autorității patristice, Luther îi atacă pe cei care se bazuie ori pe propria lor judecată, ori pe Sfinții Părinți: atât propria judecată, cât și Părinții, afirmă el, ne pot împiedica accesul direct către cuvântul lui Dumnezeu din Scriptură, care cuprinde tot ce este necesar pentru mântuire. Scriptura nu ne spune că trebuie să credem în Sfinții Părinți¹⁴, iar dușmanii săi, susține Luther, nu cred de fapt în Sfinții Părinți, ci caută „să-și argumenteze propriile vederi greșite cu cuvintele Părinților“ - de altfel, o vină de care nici Luther nu este absolvit.¹⁵ Mai mult, Sfinții Părinți pot interpreta greșit, afirmă Luther. În-

12. PL 125, 217.

13. Robertus de Monte, *Chronicon (Continuatio Sigeberti)*.

14. *Rationis Latomianae pro incendiariis Lovaniensis scholae sophistis redditae*

tr-un pasaj merge atât de departe, încât vorbește de Sfântul Ioan Hrisostom (alături de Ieronim și Origen) ca de unul dintre acei „sfinți batjocoritori și lipsiți de importanță, care sunt prinși în capcana propriilor lor speculații”¹⁶.

Considerăm că Jean Calvin demonstrează o mai temeinică abordare a operei Sfântului Ioan Gură de Aur decât Luther. Acesta ne oferă unele dintre cele mai valoroase reflecții despre modul în care trebuie citită Scriptura chiar în *Prefața sa la Omiliile Sfântului Ioan Hrisostom*. Aici, Calvin afirmă că citirea Sfinților Părinți aduce numeroase beneficii, în special prin aceea că indică modul corect în care trebuie citită Scriptura, oferind călăuzire morală și o imagine a vieții curate din Biserica primelor veacuri. Nimeni nu trebuie să citească din Sfinții Părinți lipsit de simț critic, dar respingerea lor ar fi un act de mare nerecunoștință. Pentru Calvin, *Sola Scriptura* nu înseamnă ruperea deplină de tradiția patristică. Iar dintre Sfinții Părinți, Calvin îl așază pe Sfântul Ioan Gură de Aur deasupra tuturor exegeților, o dovadă de bunăvoință datorată, fără îndoială, faptului că Sfântul Ioan a evitat metoda alegorică de interpretare în favoarea exegezei literale. Aici, Calvin gândește la fel ca reformatorul timpuriu Martin Bucer, care, de asemenea, îl descrie pe Sf. Ioan Gură de Aur ca pe „cel mai distins dintre exegeții biblici din Biserica primelor veacuri”.¹⁷ Calvin este mai prudent în ceea ce îl privește pe Sfântul Ioan ca teolog. Din acest punct de vedere, în special în problema harului și libertății umane, îl preferă pe Fericitul Augustin¹⁸, însă apelează la Sfântul Ioan pentru a-și susține opiniile cu privire la Euharistie.¹⁹ De asemenea, nu dorește să vadă la Hrisostom aceeași înțelegere eronată ca și a romano-catolicilor în ceea ce privește prezența reală a lui Hristos în pâinea și vinul euharistice. Pentru Calvin, Sfântul Ioan este vinovat doar de o exprimare inadecvată când vorbește în termeni foarte expliciți de realitatea jertfei de pe altar în *Despre preoție*.

Pe parcursul Reformei engleze se apelează frecvent la moștenirea hrisostomică. Thomas Cranmer, arhiepiscopul reformator de Canterbury, a

Lutheriana confutatio 8, 98, 27.

15. *Ibidem*, 8, 57, 20.

16. *Luther's Works* 29, 86. În *Conversațiile sale*, se spune că ar fi spus despre Sfântul Ioan că nu este decât „o pălăvrăgeală” (nur ein Weffcher). *Luther's Works* 54, 34, apud Margaret M. Mitchell, *The Archetypal Image: John Chrysostom's Portraits of Paul*, în *Journal of Religion*, vol. 75, nr. 1, 1995, p. 15-43.

17. *Metaphrasis*.

fost foarte entuziasmat când a aflat manuscrisul *Scrisoare către călugărul Caesarius*, atribuit Sfântului Ioan. În acest manuscris, autorul vorbește despre natura pâinii care rămâne după sfințire - o mărturie pe care Cranmer a folosit-o pentru a-și susține propriile opinii referitoare la Euharistie [respingerea transsubstanțierii pâinii și vinului n.tr.]. Cranmer o folosește în *Apărarea* sa, o lucrare care caută să demonstreze că își fundamentează opinia pe Sfânta Scriptură „și este acceptată de consensul celor mai mulți mari învățători ai Bisericii“. Din nou, Părinții sunt în acord cu Cranmer, și nu *viceversa*. Dar *Scrisoarea* este un fals, iar fraza de care Cranmer era atât de interesat lipsea din versiunea pe care o aveau adversarii săi. Însă, oricum, Cranmer a perpetuat memoria Sfântului Ioan Gură de Aur în Biserica Angliei, incluzând „Rugăciunea Sfântului Ioan Hrisostom“ în prima Liturghie engleză (1544). Această rugăciune apare la sfârșitul ecteniei, iar mai târziu va fi inserată în textul *Rugăciunii de dimineață* din *Book of Common Prayer* din 1662 (până în prezent, cartea oficială de cult a Bisericii Angliei). În forma sa din 1662, rugăciunea suna astfel: „*Almighty God, who hast given us grace at this time with one accord to make our common supplications unto thee; and dost promise, that when two or three are gathered together in thy Name thou wilt grant their requests; Fulfil now, O Lord, the desires and petitions of thy servants, as may be most expedient for them; granting us in this world knowledge of thy truth, and in the world to come life everlasting. Amen*“²⁰ Este evident faptul că aceasta reproduce rugăciunea la al treilea antifon din Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur*. Prezența sa în

18. Care este „cel mai bun și de încredere martor din vechime“.

19. Spre exemplu, *Institutes* IV, 17.

20. Versiunea din 1544 era astfel: „*Almighty god, which haste given us grace at this tyme with one accorde to make our commune supplications unto the, and doost promise, that whan two or thre be gathered in thy name, thou wilt graunt their requestes: fulfil nowe, o lord, the desires and petytions of thy servauntes, as maye be mooste expedient for them, graunting us in this world knowledge of thy thruthe, & in the wordle to come lyfe everlstynge. Amen.*“ În Sfânta Liturghie (trad. de arhimandritul Ephrem Lash), rugăciunea sună astfel: „*You have given us grace to make these common and united prayers, and have promised that when two or three agree in your name you will grant their requests; fulfil now the petitions of your servants as is expedient, granting us in this present age the knowledge of your truth and in the age to come eternal life.*“

* „Cel ce ne-ai dăruit nouă aceste rugăciuni obștești și împreună-glăsuite, Cel ce și la doi și la trei, care se unesc întru numele Tău, ai făgăduit să le împlinești cererile, Însuși

cărțile de cult ale Bisericii Anglicane reprezintă o mărturie incontestabilă a autorității de care se bucura Sfântul Ioan.

În continuare, voi limita studiul meu privind influența Sfântului Ioan Gură de Aur în Occident doar la Anglia. Este într-un fel îndreptățită această limitare (dincolo de faptul că eu însumi sunt englez), din moment ce aici a fost editată și publicată pentru întâia oară opera completă a Sfântului Ioan Gură de Aur. Aceasta a apărut datorită eforturilor lui Sir Henry Savile, profesorul particular de limba greacă al reginei Elisabeta I, rector al Colegiului Eton și director al Colegiului Merton din Oxford (la care, sunt bucuros să o spun, am studiat și eu). Ca student la Merton, am fost impresionat de statuia Sfântului Ioan Gură de Aur din capela colegiului, care împodobește monumentul ridicat în cinstea lui Sir Henry Savile. Abia recent am realizat ce efort remarcabil a presupus această întreprindere. Sir Henry a fost un om educat, bogat și cu numeroase relații și și-a folosit la maximum toate aceste calități în elaborarea ediției în opt volume din *ta euriskomena panta*, publicată la Eton în 1612. Acesta a cutreierat Europa în căutare de manuscrise și s-a dovedit a fi un bun expert în alegerea textelor autentice. A cheltuit sume enorme în acest proiect - unele surse afirmă că între 8.000 și 25.000 de monede de aur. Însă, realizarea este magnifică și se pare că nu a avut alt scop decât progresul cunoașterii, în general, și al cunoașterii Sfântului Ioan Gură de Aur, în particular. Despre acesta, Savile afirmă că „niciunul din Părinții greci nu este atât de evlavios, niciunul nu este atât de bun, niciunul nu-l depășește în discernământ“. Și adaugă: „Nu trebuie să mai spunem nimic de splendoarea oratoriei lui Ioan, de la ale cărui cuvinte de aur îi vine și numele“. Se pare că soția lui Sir Henry a fost mai puțin îndrăgostită de Sfântul Ioan decât soțul ei. Într-adevăr, se spune că la un moment dat ar fi amenințat că arde manuscrisele, dacă nu primește mai multă atenție din partea soțului.

În afară de ediția în limba greacă a lui Savile, începând de la jumătatea secolului al XVI-lea, au fost realizate numeroase traduceri în limba engleză. Pentru a ilustra aceasta, voi menționa doar două. Cea dintâi este o traducere realizată de cărturarul și cronicarul John Evelin și publicată în 1659 (în scurta perioadă în care Anglia a fost republică). Cartea este intitulată *The Golden Book of St. John Chrysostom Concerning the Education of Children* (*Cartea de aur a Sf. Ioan Hrisostom privind educația copiilor*) și este tradusă după un manuscris descoperit de Combefis în 1656. Scopul traducerii

este cât se poate de nevinovat, fiind în principal acela de a face accesibilă o lucrare care conține sfaturi referitoare la buna educare a copiilor. Însă, mult mai polemică este o traducere din secolul al XVIII-lea a șase cărți din *Despre preoție*, realizată de Henry Hollier (1728). Traducătorul își începe preambulul cu afirmația că „opinia unanimă a învățaților cum că așa cum [Ioan] a fost cel mai elocvent dintre Părinții Bisericii grecești, tot la fel și tratatul său despre preoție este cea mai elocventă dintre numeroasele sale lucrări“. Vorbind destul de deschis, Hollier mărturisește că scopul acestei traduceri este de a susține „superioritatea demnității de episcop“ împotriva anumitor „nenorociți“ care o resping. Părinți precum Sfântul Ioan demonstrează vechimea slujirii de episcop, așa cum s-a menținut ea în Biserica Angliei. Biserica primară, susține el, este următoarea după Scriptură în călăuzirea pe care o oferă privind viața și conducerea Bisericii. Într-adevăr, opinia lui Hollier este următoarea: „Cu cât membrii acestei Biserici sunt mai familiarizați cu scrierile celor din vechime [ale Părinților Bisericii n. tr.], cu atât mai mult vor prețui bucuria comuniunii [...] Sunt convins că dacă, la început, cele mai importante opere ale celor din vechime ar fi fost disponibile în limba poporului, ar fi fost o puternică apărare a Reformei.“ Părinții, cu alte cuvinte, dau în vileag inovațiile doctrinei catolice și caracterul inadmisibil al conducerii Bisericii Reformate din Geneva. Sfântul Ioan este un fel de „protoanglican“, un predecesor al Bisericii Anglicane care este „invidia Romei și gloria Reformei“.

Într-adevăr, este important de menționat cât de departe a mers Biserica Anglicană în adoptarea Sfântului Ioan Gură de Aur ca sfânt protector neoficial. *A doua carte a Omiliilor*, statornicită să fie citită în biserici începând cu secolul al XVI-lea, face referire la Sfântul Ioan ca la „marele ierarh și predicator dumnezeiesc“ - o descriere neobișnuit de afectuoasă a unui Sfânt Părinte în această sobră colecție de predici. Pentru mulți anglicani, Sfântul Ioan Gură de Aur a reprezentat o contrapondere perfectă atât pentru Roma, cât și pentru reformatorii radicali, o apărare a „căii de mijloc“ a Bisericii Anglicane. Este, de asemenea, și cazul lui John Wesley, care l-a admirat foarte mult pe Sfântul Ioan pentru învățătura sa despre sfințenie și desăvârșire și

și acum plinește cererile cele de folos ale robilor Tăi, dându-ne nouă, în veacul de acum, cunoștința adevărului Tău și, în cel ce va să fie, viață veșnică dăruindu-ne“ (n.tr.).

21. În *Advice to Clergy (Sfat către clerici, n.tr.)*, întreabă: „Poate cineva care petrece câțiva ani pe băncile acestor școli [Oxford și Cambridge] să fie iertat dacă nu citește din

pe care l-a folosit în argumentarea împotriva calvinismului.²¹

Însă *via media* (calea de mijloc) a fost întotdeauna greu de urmat. Numeroși anglicani nu au fost mulțumiți de această Biserică a compromisului, care nu era nici deplin reformată, nici deplin catolică. Mulți au părăsit-o pentru Roma sau pentru Reformă, dar mulți au rămas, împingând-o către limite, în ambele extremități - către cea „de sus“, catolică, sau către cea „de jos“, protestantă. O figură notabilă în această privință - și cu acesta îmi voi încheia studiul - este cardinalul John Henry Newman (1801-1890). Pentru mulți ani, Newman a fost un ferm susținător al „căii de mijloc“ și a făcut mari eforturi să susțină caracterul catolic al Bisericii Angliei. Precum mulți alții înaintea sa, a apelat la Părinți pentru a-și sprijini poziția. Privind în urmă astfel și adânc ancorat în Biserica primelor veacuri, și-a dat seama că nu Sfinții Părinți trebuie să-l susțină pe el, ci el ar trebui să se lase modelat de ei. Pentru Newman, această schimbare de perspectivă a condus la îmbrățișarea catolicismului, însă aceasta este o altă discuție. Ceea ce este important pentru scopul nostru este să sesizăm profunzimea dragostei lui Newman pentru Sfântul Ioan Gură de Aur, o dragoste care o depășește pe cea față de alți sfinți: „De unde această dragoste pentru Sfântul Ioan Hrisostom, care îmi face gândul să stăruie asupra sa și mă face să mă aprind la auzul numelui său, când atât de mulți alți sfinți [...] îmi cer să-i venerez, dar nu-mi cuceresc inima? Mulți bărbați sfinți au murit în exil, mulți bărbați sfinți au fost mari predicatori; și ce putem scrie mai mult despre Sfântul Ioan decât că avea elocvență în cuvânt și că a suferit persecuție? El nu este un Atanasie care a explicat dogma sfântă cu așa o claritate, că a fost aproape ca o revelație [...]. Nu este nici Grigorie sau Vasile, care abundau în literatură și filosofie grecească și au împodobit Biserica cu podoabe luate de la păgâni. Iar el nu este Augustin, care și-a dedicat mulți ani unei capodopere a gândirii [...] Nu a zdrobit sub tălpi nicio erezie, nici nu a doborât împărați, [...], nici nu a unit creștinătatea, nici nu a întemeiat un ordin călugăresc, nici nu a făurit dogma, nici nu a înfățișat știința sfinților; cu toate acestea, îl iubesc precum îi iubesc pe David și pe Apostolul Pavel.

Cum să explic aceasta? [...] Nu este puterea cuvintelor, nici tăria argu-

Părinți, cei mai autentici exegeți ai Scripturii, fiind mai aproape de izvor și mai ales înveșmântați cu același Duh care a dat și Scriptura? Aceasta va fi ușor de observat, și vorbesc mai ales de cei care au scris înainte de Sinodul de la Niceea. Dar, de altfel, cine nu ar

mentării, nici armonia compoziției, nici profunzimea și bogăția gândirii, în care stă puterea sa, dar de unde atunci are el această forță atât de tainică și totodată atât de puternică?

Cred că farmecul Sfântului Ioan Hrisostom stă în profunda milă și îndurare a sa pentru întreaga lume, cu puterea și slăbiciunea ei; în căutătura vie cu care privește tot ce se înfățișează în fața sa [...]. Deși oricât era de înzestrat cu focul dragostei dumnezeiești, nu a pierdut nicio părticică, niciun tremur al complexei sensibilități și iubiri omenești [...]. Această bunăvoință smerită este principala sa particularitate în interpretarea Scripturii. Este cunoscut în literatura eclezială ca interpretul, deasupra tuturor celorlalți, al sensului literal [...] și au fost mulți interpreți, dar numai un Ioan Gură de Aur. Sfântul Ioan este cel care dă farmec metodei, iar nu metoda îi dă farmec lui.²²

Istoria influenței pe care Sfântul Ioan Gură de Aur a avut-o în Apus este lungă și variată. Sper că cel puțin am reușit să trasez orizonturile și bogăția acestei influențe. În Occident, Sfântul Ioan a fost elogiat ca învățător al credinței, exeget și predicator, în această ordine. Așa cum am văzut, acesta a avut - și are - calitatea remarcabilă de a se adresa direct și cu prospețime, peste secole, multor suflete creștine. Apusul nu a rămas cu nimic în urma Răsăritului în ceea ce privește admirația pentru marele Ioan. Iar acesta, prin considerația de care se bucură, după cum spune troparul său, „toată lumea a luminat“.

dori să-i cunoască și pe cei care i-au urmat, pe Sf. Ioan Gură de Aur, Vasile, Augustin și, deasupra tuturor, pe bărbatul cu inima zdrobită, Efrem Sirul?“

22. *Historical Sketches* II, 2.